

Koud!



Het Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst aan de Brouwersgracht in Amsterdam verleent op aanvraag individuele subsidies aan vormgevers, kunstenaars en architecten, in de vorm van verschillende soorten beurzen. Eén daarvan is de reisbeurs, waarbij de aanvrager een bijdrage krijgt in de kosten van de uitvoering van een reisplan. Het gaat natuurlijk niet om een vakantiereisje, maar de reis moet van belang zijn voor het kunstenaarschap van de aanvrager.

Op grond hiervan kreeg grafisch ontwerpster Jacqueline Elich eind 1993, nog maar net in het bezit van een diploma van de Gerrit Rietveld Academie, geld van het Fonds om naar het uiterste noord-oosten van Siberië te reizen en op zoek te gaan naar de berenfeesten die daar jaarlijks in dorpen langs de Amur-rivier schijnen plaats te vinden. In haar aanvraag naar het Fonds motiveerde ze dit plan als volgt: 'Voor mijn kunstenaarschap is reizen een noodzakelijke inspiratiebron. Al tijdens mijn academiëtijd maakte ik verre reizen naar Rusland, China en Mongolië. Dit najaar wil ik naar het Amur-gebied in het oosten van Siberië. Daar wil ik samen met een schrijfster c.q. fotografe de berenfeesten bijwonen. De berenfeesten beginnen in november, een zeer koude maand. De gemiddelde temperatuur ligt dan rond de min 30 graden. Deze extreme koude spreekt erg tot mijn verbeelding. Mijn plan is een izig boek te maken. Een boek dat je qua vormgeving zal doen blauwbekken. Materiaal, kleurgebruik en typografie worden aangepast aan temperaturen ver beneden het vriespunt. Misschien moet het boek zelfs koud bewaard worden. De inhoud van het boek gaat over Siberië, de Nivhk, de berenfeesten. Daarnaast wil ik voor andere publicatie-doeleinden een documentatie opbouwen, bestaande uit foto's'.

gebracht. De vrouwen blijven achter en geven op een boomstam een ritme aan, dat de beer moet helpen om zijn weg naar de dood te vinden. Op het ijs volgen meer rituelen en uiteindelijk wordt de beer door een schot van pijl en boog gedood. Terwijl de bewoners van het dorp een feestmaal voorbereiden, gaat de ziel van de beer naar de god van de Taiga [het bos] om te vertellen dat hij een goed leven bij de mensen heeft gehad. Zo wordt de god van de Taiga tevreden gehouden.

Met een tijdsverschil van negen uur arriveren we in Khabarovsk. Gewapend tegen de naar verwachting ijselijke koude stappen we in dik thermo-ondergoed en met warme jassen uit het aftandse Aeroflot-toestel. Het is twee graden boven nul. De winter valt hier snel in en de temperatuur zal uiteindelijk dalen tot 40 graden onder nul. Khabarovsk doet triest aan. Veel openbare dronkenschap en het weinige eten in de winkels is voor de Russen niet te betalen. Ik loop met alle dollars contant op zak, verspreid over armen, buik en benen. Cheques kunnen in dit verre deel van Rusland niet ingewisseld worden. De berenfeesten moeten zich afspelen langs de Amur-rivier. In een nog vrijwel onbekend gebied, wat zich bevindt voorbij Siberië in het uiterste oosten van Rusland. Alleen in de zomer komen er toeristen uit Alaska en Japan voor de berenjacht. Na enige dagen vinden we een tolk. Samen met hem gaan we proberen achter de exacte plek van het berenfeest te komen. We krijgen te horen dat het zich nog vorig jaar in het stadje Bulava heeft afgespeeld. De enige mogelijkheid om daar te komen is met een klein vliegtuig naar een dichtbijgelegen dorp, Marinskde, te vliegen, want wegen zijn onbegaanbaar of ontbreken grotendeels. Na twee afgelaste vluchten verlaten we Khabarovsk en landen we op een enorm sneeuwveld. We zijn de eerste westerlingen die het dorp bezoeken. Na een verplicht bezoek aan de militie en de 'local head of administration' worden we bij het dorps hoofd verwacht. Hij wil ons graag helpen. We krijgen een lijst te zien waarop de



bewoners van het dorp zijn ingedeeld per nationaliteit. Er zijn 6 Tartaren, 4 Oekraïners, 8 Belorussen, 24 Ulchi, 5 Kozakken en 3 Nivhk. De Nivhk zijn de oorspronkelijke bewoners van dit gebied; het dorps hoofd regelt meteen een bezoek voor ons. In een jeep met tolk, chauffeur en dorps hoofd rijden we Marinskde uit. Aan de rand van het bos stoppen we bij een bouwkeet. Onze tolk duwt iemand in onze richting. 'This is the Nivhk.' Met schaamrood op de kaken stellen we wat vragen. Zo bezoeken we ook nog de andere twee Nivhk. Het loopt op niets uit. Over de berenfeesten krijgen we zeer tegenstrijdige verhalen te horen. Eén ding wordt duidelijk: óf we zijn te vroeg, óf we zijn te laat. Een dag later worden we door het dorps hoofd van Bulava met een jeep in Marinskde opgepikt. Na drie uur bereiken we het dorp. Hier zou het dan moeten gebeuren. Onderweg krijgen we het verhaal van het berenfeest nog een keer uitgebreid te horen.

Ter voorbereiding van het berenfeest, wordt een jonge beer in huis opgenomen. Hij wordt beschouwd als een goede vriend van de familie. De familie gaat zelfs in de zomer met hem zwemmen. Na een half jaar wordt er een huis voor hem gebouwd. De beer krijgt goed te eten en wordt goed verzorgd. Als de dag van het feest daar is, moet hij sterven. Volgens de informatie die we in Nederland en Moskou hebben verkregen, moet deze dag samenvallen met het begin van de Russische revolutie op 7 november. Zo konden de Nivhk in de tijden van het communisme toch nog hun eigen traditie handhaven.

Het feest begint met een hondenrace. Hierna wordt de beer aan een lang touw door het dorp geleid en uitgedaagd door de mannen. Vervolgens wordt hij naar de bevroren rivier

Een week zijn we in Bulava gebleven. We horen veel verhalen over de berenfeesten en krijgen veel feestmaaltijden en traditionele dansjes aangeboden. In een snel opgezet museum bewonderen we de berenlepels en een berenhuis. Maar 7 november gaat akelig rustig voorbij.

Na nog wat kleine dorpjes bezocht te hebben, besluiten we de berenfeesten voorlopig maar op te geven en op zoek te gaan naar de echte kou. Naar een nomadenvolk, dat minder te lijden heeft gehad van het communisme. We nemen een vrachtvliegtuig naar Ochotsk. De Evenki moeten zich zo'n 200 kilometer boven Ochotsk bevinden. Ze leven van rendieren en wonen in kleine tenten in de immens grote en desolate taiga. De enige mogelijkheid om de Evenki op te sporen en te bereiken is per helikopter. In een prachtige oude Aeroflot-helikopter vliegen we boven een ruig en verlaten landschap. Het is inmiddels zo'n 30 graden onder nul. Onze tolk voelde niets voor dit barre landschap en is in Khabarovsk achtergebleven.

We maken een landing op een groot bevroren meer, aan de voet van een berg, waar de Evenki op dit moment wonen. De helikopter vertrekt. Over een week zullen ze ons weer oppikken. We zijn niet alleen uitgestapt. Er blijken twee Russen met ons mee te gaan, Victor & Victor. Het wordt kamperen. 's Nachts daalt de temperatuur nog eens tien graden. We trekken met de Evenki op, gaan mee op de rendierslee en krijgen een sneeuwcooter ter beschikking. Victor & Victor bereiden een avondmaal van gekookt rendier vlees. Fotograferen wordt met de dag moeilijker. Belichtingsmeters werken niet meer. Filmpjes kunnen niet buiten verwisseld worden, ze breken doormidden. Adem condenseert in het

kijkglasje en dit bevriest onmiddellijk. Dikke wanten maken het instellen en afdrukken moeilijk en het is oppassen met ogen en neus, tegen het ijskoude metaal van de camera. Verder is de kou vrij goed te verdragen en ook went het sneller dan verwacht. Het blijkt dat je je er goed tegen kunt kleden, mits het niet al te hard waait. Het is intrigerend om te zien hoe inventief mensen zijn die in zo'n bar klimaat leven. Op de terugweg doen we nog Yakutsk aan. Deze stad ligt in het koudste deel van Siberië. Hier is het overdag min 40 graden. We beëindigen onze reis vlak voor de verkiezingen in Moskou.

Ik heb voornamelijk mensen en middelen van vervoer gefotografeerd. Alles heeft onvermijdelijk te maken met de kou. Het leven aan de bevroren Amur-rivier: op het ijs wordt gevist, in de winter wordt de rivier als weg gebruikt en het drinkwater wordt uit de vervuilde rivier gehaald. Mensen leven van de visvangst en zeven dagen per week wordt hier zalm en kaviaar gegeten. In Ochotsk fotografeerde ik arbeiders in de op kolen gestookte verwarmingsfabriek. De hele stad wordt vanuit deze fabriek verhit. In de taiga fotografeerde ik de Evenki en hun vervoermiddel, de rendieren. Mannen zijn de hele dag op jacht en trekken achter de kudde aan. De rendieren worden bereden, trekken sleden voort en dienen als voedsel. Vrouwen en kinderen trekken in de winter naar een dichtbijgelegen dorp. Ik fotografeerde Russische gezinnen in hun woonkamer en de hotelkamers waar we verbleven. Uiteindelijk hebben we geen berenfeesten gezien. Toch blijf ik bij mijn oorspronkelijke plan om van het Siberisch reisverhaal een ijskoud aanvoelend boek te maken, want de koude hebben we tenslotte wel in allerlei gradaties meegemaakt. Het verhaal, dat bestaat uit korte situatie-schetsen, begint bij nul graden Celsius en eindigt bij veertig graden onder nul. De hele reis door heb ik mensen op straat gefotografeerd. Door deze portretten in volgorde van tijd onder elkaar te plaatsen, is de weersgesteldheid letterlijk aan de gezichten af te lezen. Het boek moet voor het lezen in de ijskast bewaard worden ■



'3M Medica in Duitsland sponsort mijn boek in de vorm van levering van het Cold/Hot-pack, een koud/warm kompres dat tussen de pagina's zit. De voorwaarde waaronder 3M mij sponsort, is dat ik uitzoek hoe en waar het boek kan worden uitgevoerd. Het grote formaat [24x70cm] en het feit dat het boek gevouwen moet kunnen worden, levert wat problemen op. 3M zal het boek als

relatiegeschenk gaan gebruiken. Behalve van het Fonds kreeg ik ook steun van The Nomad Company in de vorm van buitensportkleding, slaapzak en een tent, waar we heel blij mee waren.'



Van links naar rechts:
Lenin bepaalt nog steeds het straatbeeld van Ochotsk
Bij de bakker in Bulava
Bijtanken van het vliegtuig naar Marinskde
Evenk met zijn rendieren in het nomadenkamp
Tocht met de rendierslee door de taiga
De dichtgevroren binnenzee van Ochotsk
Wachten op de bus bij de bushalte in Yakutsk

Portretten:
-40° in Yakutsk